

Discussiëren op afstand: oordelen van leerlingen en docenten

In het vo experimenteren docenten van CVO Zuid-West Frylsân en het Dockinga College met onderwijs op afstand. Een van de experimenten betreft het discussiëren op afstand. Hoe ervaren leerlingen deze werkvorm, is het zinvol deze toe te passen en wat betekent dit voor het onderwijs?

Zwanneke van Meekeren, Katrin Zimmerman, Reitze Jonkman, Irma van der Neut

In twee verschillende settings zijn door de docenten van CVO Zuid-West Frylân experimenten uitgevoerd met discussiëren op afstand. De eerste discussie vond plaats in 6VWO bij het vak Duits. Hier namen 15 leerlingen aan deel. De leerlingen kregen de opdracht een onderwerp te bedenken, hier een betoog over te schrijven en daar dan onderling met elkaar over te discussiëren. De discussie moest door middel van een stelling geopend worden door de leerling die het betoog geschreven had, de andere leerlingen moesten daar in het Duits inhoudelijk op reageren. Tijdens de uitleg van de opdracht is de leerlingen ook verteld wat de leerdoelen van de discussie-opdracht waren. Hierbij zijn genoemd: het begrijpen van tekst(en), het kennen van en kunnen formuleren van pro- en contra-argumenten, het kunnen schrijven van een tekst in het Duits en het naar aanleiding van een stelling kunnen voeren van een discussie met behulp van pro- en contra-argumenten. De leerlingen werden niet beoordeeld op hun deelname aan de discussie. Na afloop van de discussie is 13 leerlingen door middel van een enquête gevraagd naar onder meer hun ervaringen met het discussiëren, hun eigen betrokkenheid en die van hun medeleerlingen en het behalen van leerdoelen. Daarnaast zijn twee leerlingen geïnterviewd om dieper in te kunnen gaan op bijvoorbeeld de mening van de leerlingen over het werken met discussiëren op afstand.

De tweede discussie vond plaats in vier 4VWO klassen bij het vak ANW. Drie van deze klassen hadden dezelfde docent. Aan de discussie namen in totaal 101 leerlingen deel. Het onderwerp van de discussie was "schepping/evolutie". Dit onderwerp werd in de periode dat de discussie op afstand plaatsvond ook behandeld tijdens de lessen. Bovendien moesten de leerlingen in deze periode een praktische opdracht maken over dit onderwerp. Het cijfer dat de leerlingen behaalden voor deze praktische opdracht zou met één punt worden verhoogd wanneer zij goed deelnamen aan de discussie. Bij het lezen van de digitale opdrachten op het forum waar de discussie plaatsvond, kregen de leerlingen telkens de leerdoelen van de discussie-opdracht in beeld. Deze waren: goed nadenken en afwegen van voor- en tegenargumenten. Na afloop van de discussie is ook deze leerlingen via een enquête gevraagd naar hun ervaringen met het discussiëren op afstand. De enquête is ingevuld door 56 van de 101 leerlingen.

Hoe ervaren leerlingen het discussiëren op afstand?

De 4VWO leerlingen konden in de enquête hun mening uitspreken over verschillende aspecten van discussiëren op afstand. Zo hebben zij uitspraken gedaan over het bereikte leereffect, het nut van forumdiscussies, hun motivatie en de voor- en nadelen van discussiëren op afstand. Over het leereffect oordelen de leerlingen verschillend: twee klassen oordelen hier niet positief over, de twee andere klassen zijn wat positiever gestemd. De leerlingen die minder positief zijn, geven aan dat zij niet meer zijn gaan nadenken over het onderwerp, niet beter zijn geworden in het afwegen van argumenten en dat het deelnemen aan de discussie niet geleid heeft tot een betere praktische opdracht.

De leerlingen die zichzelf in de enquête als meer actief beoordelen, oordelen positiever over het nut van discussiëren op afstand. Over het algemeen vinden ze dat ze door de discussie een betere praktische opdracht hebben geschreven.

Op het gebied van motivatie blijkt dat met name het extra punt voor de praktische opdracht een goede motivator was: voor drie van de vier klassen was dit de belangrijkste reden om actief deel te nemen aan de discussie. Voor slechts één klas was interesse juist de belangrijkste reden om mee te doen.

Door de leerlingen worden verschillende voor- en nadelen genoemd van het werken met een forumdiscussie. De belangrijkste voordelen zijn volgens de leerlingen dat ze weten wat

andere leerlingen denken, het sneller en gemakkelijker is, ze tijd hebben om na te denken en leren om te discussiëren. De belangrijkste nadelen die door de leerlingen ervaren worden, zijn het feit dat er onnuttige informatie in de discussie geplaatst kan worden en het feit dat ze elke keer moeten kijken wat er in de discussie gebeurt. Bovendien blijkt dat sommige leerlingen het lastig vinden om te discussiëren via een forumdiscussie. Voorbeelden van opmerkingen van leerlingen hieromtrent zijn: “je weet niet hoe serieus het is”, “verkeerd opvatten wat er geschreven is”, “mensen vallen in herhaling” en “iedereen kan zien wat je denkt”.

Uit de enquête onder de 6VWO-leerlingen komt naar voren dat de discussie in deze groep niet goed op gang kwam. Dit had voor een deel te maken met de tijd waarin de forumdiscussies plaatsvonden: doordat de leerlingen ten tijde van de discussie een toetsweek hadden, ontbrak het hen aan tijd om serieus en intensief met de opdracht bezig te zijn. Uit de enquête blijkt dat de manier van werken de leerlingen wel aansprak. Zij geven hierbij aan dat zij wat meer duidelijkheid over de gang van zaken zouden willen hebben. Daarnaast geven de leerlingen aan dat de (deelname aan de) discussie-opdracht wat hen betreft beoordeeld zou moeten worden met een cijfer.

Zijn forumdiscussies zinvol in het onderwijs?

Om na te gaan of het discussiëren op afstand zinvol is in het onderwijs, is nagegaan hoe actief de leerlingen hebben deelgenomen aan de discussies, wat de leerlingen er naar eigen zeggen van hebben geleerd en of de leerlingen in staat waren om na afloop van de discussies aan te geven wat het leerdoel hiervan geweest is.

Voor de 6VWO-leerlingen geldt dat deze niet zo actief mee hebben gedaan. Zoals eerder opgemerkt kan dit voor een deel verklaard worden door de periode waarin de discussie plaatsvond (tijdens een toetsweek). Daarnaast wordt door de leerlingen ook genoemd dat de motivatie ontbrak doordat zij er niet voor beoordeeld werden en het onderwerp niet paste binnen het “programma voor toetsing en afsluiting” (PTA). De leerlingen waren overigens wel enthousiast over de manier van werken. Door de docent wordt opgemerkt dat de geringe deelname ook te maken kan hebben met het doel van de discussie: het primaire doel was het oefenen van pro- en contra-argumenten en niet het inhoudelijk discussiëren. Dit kan het enthousiasme om deel te nemen wellicht beïnvloed hebben.

Voor de 4VWO-leerlingen geldt dat er grote verschillen waren tussen de vier groepen. De leerlingen is gevraagd hun eigen inzet te beoordelen op een schaal van 1 tot 7 (helemaal niet actief tot heel actief); de verschillende klassen geven zichzelf de volgende scores: 2.9, 3.5, 3.9 en 4.3. De leerlingen beoordelen zichzelf hierbij stelselmatig als minder actief dan hun klasgenoten. De leerlingen die zichzelf in de enquête als meer actief beoordelen, geven vaker aan dat ze wat geleerd hebben van het discussiëren op afstand. Hierbij noemen ze onder meer dat ze meer hebben nagedacht, dat ze hun argumenten beter afwegen en dat ze een betere praktische opdracht schrijven. Ook volgens de docenten waren de praktische opdrachten dit jaar duidelijk beter waren dan het voorgaande jaar. Dit kan echter zowel te wijten zijn aan het feit dat het schrijven hiervan gestructureerder plaatsvond dan in voorgaande jaren als aan het feit dat er (meer) discussie heeft plaatsgevonden over het onderwerp en leerlingen daardoor beter in staat waren verschillende argumenten te beschrijven.

Op het gebied van de leerdoelen lijken de meeste 4VWO-leerlingen begrepen hebben wat het doel was van de forumdiscussies: in de enquête noemden elf leerlingen “goed leren nadenken” als leerdoel. De leerdoelen die het meest genoemd werden, zijn leren discussiëren/gedachten c.q. meningen uitwisselen (24 leerlingen), leren meningen/argumenten te bedenken (10 leerlingen) en een onderbouwde mening krijgen en verdedigen (5 leerlingen). Ook de 6VWO-leerlingen lijken over het algemeen de leerdoelen goed voor ogen te hebben. Door 9 leerlingen wordt als voornaamste leerdoel genoemd om je mening in het Duits te kunnen formuleren en hierover te kunnen discussiëren. Wel moeten worden opgemerkt dat uit een inventarisatie van de docent blijkt dat het leerdoel “kennen en kunnen formuleren van pro- en contra-argumenten” niet geheel bereikt is: niet alle leerlingen zijn in staat drie pro- en contra-argumenten te kunnen formuleren.

Wat betekent het toepassen van discussiëren op afstand voor het onderwijs? Enkele tips!

Op basis van de ervaringen van de docenten en de leerlingen van CVO Zuid-West Frylân en het Dockinga College zijn er een aantal tips te geven over het toepassen van forumdiscussies.

1. **Pas het discussiëren op afstand in het curriculum in** en doe het niet alleen 'omdat het een leuke werkvorm is': alleen als het onderdeel uitmaakt van het curriculum kan het zinvol zijn. Van belang bij het invoeren van forumdiscussies zijn een goede voorbereiding door de leerkracht, een goede uitvoering door zowel de leerkracht als de leerlingen, het nabespreken van de discussies en de wijze waarop de discussies gevoerd zijn.
2. **Zorg voor het modereren van de discussie.** Uit eerder onderzoek (bijv. Draaijer, 2001¹ en Admiraal e.a., 2004²) blijkt dat het van groot belang is dat de docent de forumdiscussie actief volgt om studenten te laten zien dat de online discussie belangrijk is. Het is dan ook nodig dat de docent "*aanjaagt, ingrijpt, stuurt, remt.*" (Draaijer, p. 14). De rol van de moderator is zowel organisatorisch, inhoudelijk als sociaal van aard. Volgens Admiraal e.a. is de sociale functie van de docent met name van belang voor het creëren van een gevoel van veiligheid aan het begin van de discussie. De organisatorische functie is vooral belangrijk bij open problemen en wanneer er juist veel wordt uitgewisseld tussen leerlingen. De inhoudelijke moderatorfunctie, tot slot, kan juist relevant zijn als een discussie een verkeerde kant op gaat en bepaalde aspecten onderbelicht dreigen te raken. Ook in dit onderzoek is gebleken hoe groot het belang is van het modereren van de discussie. Bij het modereren zijn volgens de docenten met name twee aspecten van belang:
 - a. **Verwijder c.q. bestraf onzinnige bijdragen.** Leerlingen geven aan dat zij dit belangrijk vinden en dat zij het er mee eens zijn dat "onzin" verwijderd wordt.
 - b. **Voorzie de bijdragen van leerlingen van commentaar.** Uit het onderzoek blijkt dat opmerkingen van een docent die enkel redigerende commentaren geeft als minder zinvol beoordeeld worden dan de opmerkingen van een docent die ook inhoudelijk bijdraagt en richting geeft aan de discussie (bijvoorbeeld door inhoudelijke vragen te stellen en leerlingen op ideeën te brengen voor andere invalshoeken). Leerlingen geven dan ook aan dat zij inhoudelijk commentaar als (redelijk) zinvol ervaren. Door Draaijer wordt echter wel opgemerkt dat de docent voorzichtig moet zijn met te veel inhoudelijke opmerkingen: het risico bestaat dat de discussie tussen leerlingen stilvalt zodra de docent als 'expert' gesproken heeft.
3. **Geef de leerlingen een beoordeling voor hun bijdrage aan de discussie.** Zowel uit eerder onderzoek (bijv. Vermunt, 1991)³ als uit het uitgevoerde onderzoek door de docenten van CVO Zuid-West Frylân en het Dockinga College blijkt dat leerlingen gemotiveerder zijn om deel te nemen aan de discussie als zij hiervoor beoordeeld en beloond worden, bijvoorbeeld door een extra cijfer op de praktische opdracht. Voor het merendeel van de leerlingen blijkt een beoordeling de doorslaggevende factor om deel te nemen, leerlingen die niet beoordeeld werden op hun deelname gaven aan dat zij hier wel behoefte aan hadden.

¹ Draaijer, S. (2001). Activerend gebruik van discussielijsten in Hoger Onderwijs. Leestekst voor cursussen ICT in onderwijs van het ICT Onderwijscentrum van de Vrije Universiteit. Vrije Universiteit Amsterdam

² Admiraal, W., Graaff, R. de, & Rubens, W. (2004). Omgevingen voor computerondersteund samenwerkend leren: Samen, samen leren en samenwerken. In P. Kirschner (Ed.), ICT in het onderwijs: the next generation [0](pp. 91-112). Alphen aan den Rijn: Kluwer.

³ Vermunt, J. (1992). Leerstijlen en sturen van leerprocessen in het hoger onderwijs. Naar procesgerichte instructie in zelfstandig denken. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.